

“TÜRKİYE’DE ÇOCUK İŐİ OLMAK”

İlk kez 23 Nisan 1920’de toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin işlevsizleştirilmesinden duyduğumuz kaygılarımızla; bu raporu geleceğimiz olan tüm çocuklara armağan ediyoruz.

**DİSK/Genel-İŐ
Genel Yönetim Kurulu**

Dünyada çocuk emeği ve işçiliği giderek azalma eğilimi gösterse de halen gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke için önemli bir sorundur. Bunun temel sebebi çocuk emeğinin, küresel kapitalist sistem içerisinde emek-yoğun ve görece az vasıf gerektiren sektörlerde esnek, güvencesiz, itaatkâr ve ucuz emek olarak görülmesidir. 2012 yılı verilerine göre Dünya’da 168 milyon çocuk işçi vardır ve bunların 85 milyonu tehlikeli işlerde çalışmaktadır.

Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 30’unu çocuklar oluşturmaktadır. Ancak çocuklar fiziksel, zihinsel, eğitsel, sosyal, duygusal ve kültürel gelişimlerine zarar veren işlerde erken yaşta çalışma hayatına girmek zorunda kalmaktadır.

Sendikamız, çalışan çocukların sorunlarını görünür kılmak amacıyla güncel veriler ışığında “Türkiye’de Çocuk İşçi Olmak Raporu” nu hazırlamıştır:

- **Çocuk İşçi Sayısı Artıyor .**
- **Çocuk İşçilerin Yüzde 80’e Yakını Kayıt Dışı Çalıştırılıyor.**
- **Türkiye, Avrupa Ülkeleri İçerisinde Çocuk Yoksulluğunda En Kötü Ülke.**
- **Suriyeli Çocuklar ile Çocuk Emeği Sömürüsü Derinleşti.**
- **Çocuklar Çalışırken Ölüyor: 2016 Yılında 56 Çocuk İşçi Hayatını**

Kaybetti.

➤ **Türkiye’de Çocuk Olmak**

Toplumların çocuklara bakış açısı, ülkelerin gelişmişlik düzeyine ve kültürel yapısına göre değişmektedir. İşsizlik ve yoksulluğun görece düşük, sosyal güvenlik sistemlerinin tüm nüfusu kapsadığı, işgücünün yüksek ücretlerle desteklendiği gelişmiş ülkelerde çocuk; aileye duygusal tatmin sağlayan ve geleceğe hazırlanması için çalışma ve sorumluluktan uzak tutulan bir birey olarak görülür. Yoksulluğun ve göçün fazla, sanayileşmenin az, sosyal güvenliğin tüm bireyleri kapsamadığı ve çalışanların milli gelirden aldığı payın düşük olduğu gelişmekte olan ülkelerde ise çocuk; ucuz işgücü ve yaşlılıkta anne-babaya bakmakla sorumlu bir sosyal güvenlik aracı olarak görülür.¹

Ülkemizde çocuklara bakış açısına baktığımızda, geleneksel, kültürel ve ekonomik yapının etkisi ile daha çok az gelişmekte olan ülkelerin bakış açısına yakın olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü ülke nüfusunun yaklaşık üçte birini çocuklar oluşturmasına karşın birçok çocuk nitelikli sağlık, eğitim ve sosyal imkânlardan uzak büyümektedir. Türkiye’de çocukların yalnızca yüzde 2,8’i nitelikli okul öncesi eğitim (kreş ve gündüz bakım evleri) imkânına ulaşabilirken², 2016 yılında evlenen her 100 kişiden 18’i çocuktur.³ Evlenen çocukların çoğunluğunu da çocuk yaşta gelin olan kız çocukları oluşturmaktadır. Ülkemizde çocuklara yönelik şiddet ve istismar ne yazık ki 2006 yılına göre yüzde 700 artmıştır. 2015 yılında açılan “çocuğa yönelik cinsel istismar” dava sayısı 16 bin 957 olmuştur.⁴

➤ **Çocuk İşçi Sayısı Artıyor...**

Çocukken yoksulluk, göç, geleneksel bakış açısı ve eğitim olanaklarının yetersizliği sonucu “işçi” olmak zorunda kalan “çocuklar” da Türkiye’de ciddi ve uzun yıllardır çözümsüz bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geniş tanımıyla çocuk işçi, hayatını kazanmak ve aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla çocuk yaşta (18 yaşın altında) çalışmak zorunda kalan birey olarak tanımlanmaktadır.⁵ Ancak bu tanım da ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre değişmektedir.

---

¹ Günöz, M. (2007). Türkiye’de Çocuk İşçisi Sorunu ve Çözüm Önerileri (Uzmanlık Tezi). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. s. 4.

² TÜİK (2016). Aile Yapısı Araştırması

³ TÜİK (2016). Aile Yapısı Araştırması ve Evlenme-Boşanma İstatistiklerine Göre Hesaplanmıştır.

⁴ CHP Milletvekili Muharrem Ekrem’in açıklaması

⁵ Fidan, F. (2004). Çalışan Çocuk Olgusuna Sosyo- Psikolojik Bakış. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 4. Sayı:1. s. 30-49.

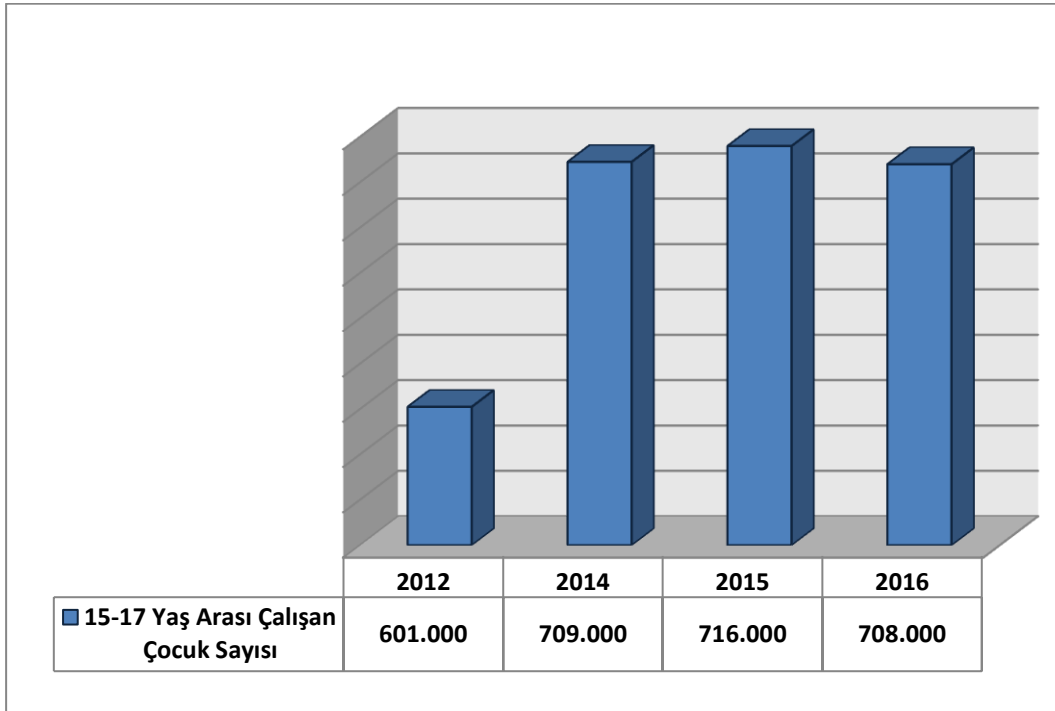
Ülkemizde çocukların çalışma yaşı, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 71. Maddesine göre 15'dir. Ancak, on dört yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış olan çocuklar; bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) çocuk işgücü ile ilgili temel sözleşmelerinden biri olan 138 sayılı sözleşmesine göre asgari yaş sınırı 15'dir.

Çalışan çocuklar kendi içerisinde genel olarak şöyle sınıflandırılmaktadır⁶:

1. Çocuk işçi,
2. Çıraklık,
3. Zorunlu olarak sokakta çalıştırılan çocuklar.

Çalışan çocukların sınıflandırılmasına bakıldığında, ilk etapta her üç sınıflandırma birbirinden farklıymış gibi görünse de bu ayrımın temeli çocukların kayıtlı (sosyal güvenceli) ya da kayıtsız çalışmasına ve de eğitim hayatına devam edip etmemesine dayanmaktadır.

Tablo 1. Çocuk İşçi Sayısı (15-17 Yaş arası)

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Çocuk.

⁶ Fişek, G. (1989). "Türkiye'de Çocuk Emegi Çalışmalarına Genel Bakış". <http://www.fisek.org.tr/calismalar/cocuk-emegi/cocuk-emegi-uzerine-yazilar/turkiyede-cocuk-emegi-calismalarina-genel-bakis/> Erişim:25.03.2017

Ülkemizde çocuk işçilerin sayısına ilişkin güncel veriler sadece 15-17 yaş grubunda olan çocuk işçiler için mevcuttur. 15 yaş altı ve tarımsal alanlarda mevsimlik olarak çalışan çocuklara ilişkin veriler bulunmamaktadır. Ayrıca mesleki eğitim alan özellikle turizm sektöründe uzun saatler çalıştırılan stajyerler, yani “çocuk işçiler” ve çocuk işçiliği sayılabilecek uygulamalar ile çıraklık eğitimi alanlar resmi olarak çocuk işçi sayılmamaktadırlar. Buna karşın 2012 yılından itibaren çocuk işçi sayısı ülkemizde artmıştır. 2012 yılında 601 bin olan 15-17 yaş arası çocuk işçi sayısı, 2016 yılına gelindiğinde 709 bin olmuştur.

➤ Çıraklık, Çocuk İşçiliğine Dönüşüyor...

“Çocuk işçi” statüsünde çalışma 18 yaş altı tüm çocukları kapsarken, “sokakta çalışan çocuklar” küçük işletmelerde ya da sokakta kayıtsız ve güvencesiz olarak çalışan çocukları ifade etmektedir. “Çıraklık” ise bir meslek ve sanatı öğrenmek için hem teorik hem de pratik bilgiyi kapsayan bir eğitim sisteminin içinde olan çocukları kapsar. Ancak bir meslek edindirmek amacıyla hayata geçirilen çıraklık uygulaması, bugün yaşanan ekonomik süreçte çırakların da bir işçi olarak çalıştırılmasına yol açmıştır. Hatta bu alanda uzun yıllar çalışma yapan Prof. Dr. Gürhan Fişek, konuyla ilgili yazısında⁷ “çırak statüsünde çalışan çocukların eğitimini düzenleyen 20/6/1977 tarih ve 2089 sayılı Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanunu ve 05/06/1986 tarih ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanunu’nda kabul edilen yasalardan sonra çocuk işçilerin adı ‘çırak’ oldu” diyerek bu alanda yapılan yanlış uygulamalara dikkat çekmiştir.

1930’dan 1980’li yıllara kadar çıraklık sistemi ile ilgili, devlet bizatihi işveren olarak Kamu İktisadi Teşebbüsleri bünyesinde çırakların istihdam edilmesini ve buralarda çıraklık eğitim merkezleri açmak yoluyla çırak eğitimine gidilmesini; bu şekilde çalışma saatlerinin net olmasını, teorik ve pratik eğitimin daha dengeli olmasını ve oyun saatleri organize edilmesi gibi görece koruyucu önlemleri bir ölçüde almıştır⁸. Ancak 1980’li yıllardan itibaren yaygınlaşan neo-liberal politikalar, sosyal devlet uygulamalarını aşındırdığı gibi, çıkarılan yasal düzenlemelerle de çıraklık sistemine yönelik koruyucu önlemler zayıflatılmıştır. 1986 yılında çıkarılan 3308 sayılı Kanun ile çıraklık eğitiminde hem sistemden hem de uygulamadan kaynaklı birçok sorun ile karşı karşıya kalınmıştır. Özellikle çırakların sosyal haklarında ve eğitim düzeyinde belirsizlikler, düzenlemenin kapsamındaki sınırlılıklar ve

⁷ A.g.e.

⁸ Akpınar, T. (2006). Çocuk Emegi Sorununa Çağdaş Bir Yaklaşım: KİT’lerin Çırak Okulları (1938-1986). Ankara: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı.

mesleki yönlendirmede yetersizlikler öne çıkmıştır. Örneğin çırak işçiler sadece iş sağlığı ve güvenliği açısından sigortalı olabiliyorken, ücret ve diğer sosyal haklarına ilişkin düzenlemeler yetersizdir. Ayrıca ilgili yasa ile daha küçük yaşlardaki çocukların çalıştırılabilmesine olanak veren “aday çırak” statüsü gibi tanımlar ortaya çıkmıştır.⁹ Bu durum uygulamada, çıraklığın kamu işletmelerinden ziyade, çoğunluğunu küçük işletmelerin oluşturduğu özel işletmelerde uygulanarak çocukların düzensiz ve güvencesiz çalışma düzenine tabi olmasına ve çocuk emeği sömürüsünün derinleşmesine yol açmıştır.¹⁰

Çıraklık kültüründe aşınmayı ifade eden bu yapıyla, aslında yeni kapitalist üretim ilişkileri içerisinde çocuk işçilerin emek yoğun sektörlerde ucuz emek olarak çalışmasının yolu açılmıştır. Çünkü çıraklık, bir mesleği öğrenmek ve devamında bu meslekte uzmanlaşmayı ifade eden bir çalışma biçimi iken, günümüzde emek yoğun üretimin yerini teknoloji yoğun çalışma düzeninin alması ile birlikte çıraklar basit teknolojik aletleri kullanan “vasıfsız ve ucuz işgücüne” dönüşmektedir. Durum böyle olunca da çocuklar ister kayıtlı ister kayıtsız, ister çırak ister sokakta çalışsın küçük yaşlarda korumasız, geleceksiz ve güvencesiz bir şekilde çalışmak zorunda kalmaktadır. İşverenler, çıraklığı ucuz işgücü olarak görmektedir.

2015 yılında 17 yaşına kadar çalıştırılan çırak sayısı ise 401 bin 464 olarak açıklanmıştır.¹¹ SGK'nın yayınlamış olduğu verilerde ise çırak işçi sayısı oldukça yüksektir. Aralık 2016 verilerine göre çırak işçi sayısı 1 milyon 170 bin'dir. Bu durum çocuk emeği sömürüsünün geldiği noktayı açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

➤ **15-17 Yaş Arası Çalışan Çocukların Yüzde 80'e Yakını Kayıt Dışı...**

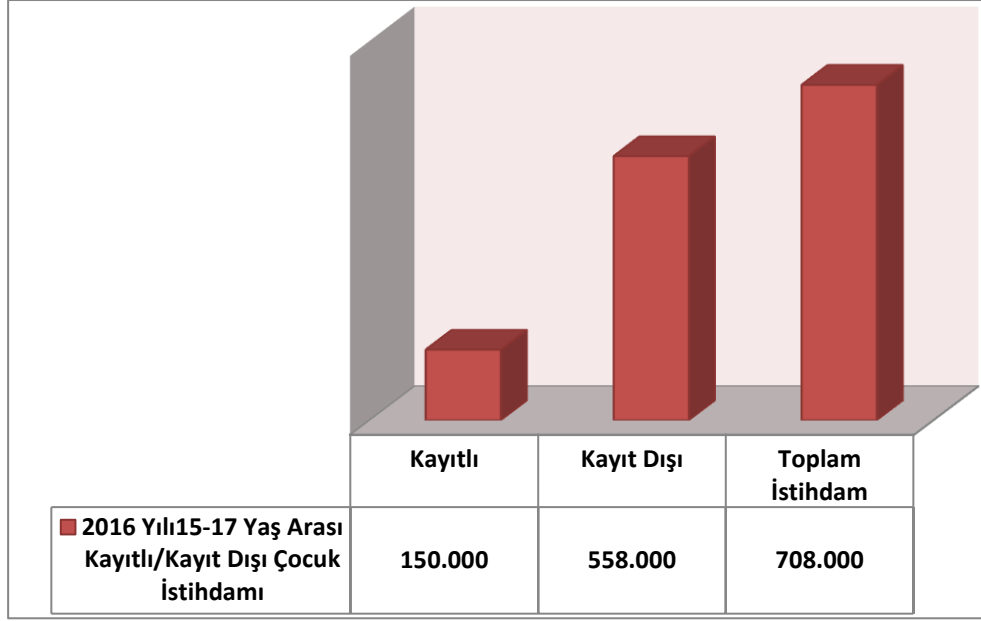
Çocuk işgücü kırsal ve kent ayrımında farklı biçimlerde istihdam edilse de çocuklar kentlerde de kırsal da kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Kentlerde çalışan çocuklar, küçük işletmelerde çoğunlukla kayıt dışı çalışmaktadırlar. Bu işletmeler yasal yükümlülüklerden kaçınmak için düşük ücretli ve kayıt dışı çocuk emeğine başvurmaktadır. Kentlerde küçük işletmelerde yoğunlaşan kayıt dışı ekonomi, kırsal kesimlerde ise tarım sektöründe yoğunlaşmaktadır. Tarımda çocuklar mevsimlik işlerde ya da ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırılmaktadır.

⁹ Fişek, G. (1996). “Çalışma Yaşamının ‘Küçük Dev Adam’ları”. TTB Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, Cilt 5. Sayı 4

¹⁰ Ezgi Akyol (2014). “Paternalizm ve Kapitalizm Kısacasında Çocuk Emeği Sömürüsü: Türkiye’de Çıraklık”, Kapitalizm Ve Paternalizm Kısacasında Çocuk içinde (Derleyen: Mihriban Şengül ve Tarık Kaya), s. 87-88.

¹¹ Soru önermesine verilen cevap.

Tablo 3. 2016 Yılı Kayıtlı /Kayıt Dışı Çocuk İşçi Sayısı (15-17 Yaş arası)

Kaynak: TÜİK, Bilgi Merkezi

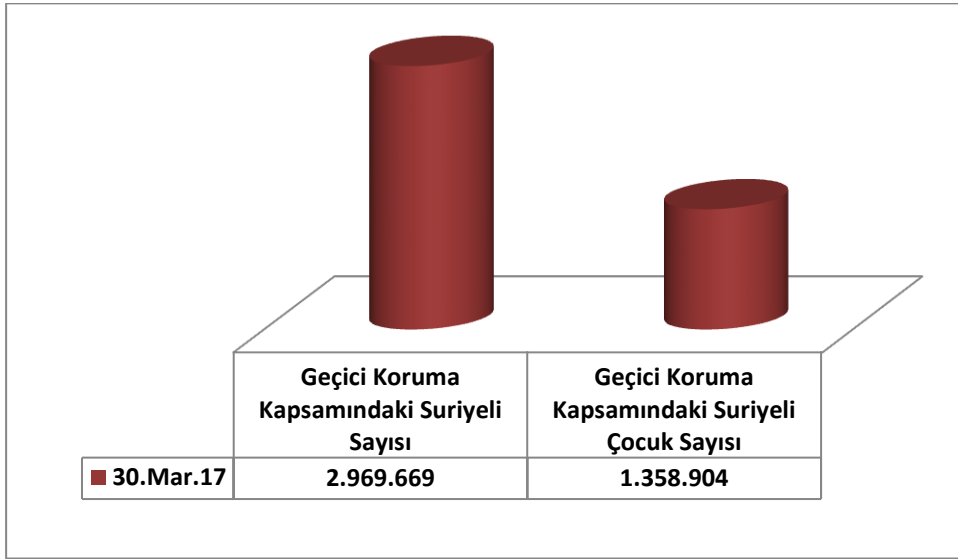
Bunun sonucu olarak 2016 TÜİK verilerine göre çocuk işçilerin % 78'i kayıt dışı çalışmaktadır. 2016 yılında 15-17 yaş arası çocuk işçi sayısı 708 bindir. Bu çocukların 558 bini kayıt dışı çalıştırılırken, 150 bini sigortalıdır. Yani çalışan her 10 çocuktan 8'i kayıt dışıdır.

➤ **Suriyeli Çocuklar ile Çocuk Emegi Sömürüsü Derinleşti.**

Ortadoğu ülkelerinde görülen savaş, çatışma ortamı ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan zorunlu göç, milyarlarca insanın ülkelerinden ayrılarak başka ülkelerde zor şartlar altında yaşamalarına neden olurken bu durumdan en çok çocuklar etkilenmektedir. Bunun temel sebebi ise göç ettikleri ülkelerde gerek ailelerin gerekse de çocukların hayatlarını devam ettirebilecek ekonomik ve sosyal olanakların yokluğudur. Bu nedenle de göçmen çocuklar eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayarak erken yaşlarda ailelerine destek olmak için kayıt dışı sektörlerde çalışmaya başlamaktadır.

Tarımın yanı sıra sokaklarda, sanayinin ve hizmet sektörünün çeşitli alanlarında çalışan göçmen çocukların her türlü şiddet ve ihmale açık olduğu basına yansıyan haberlerle de görünür hale gelmiştir. Türkiye'de uzun yıllardır süregelen çocuk işçiliği sorunu, Suriyeli çocukların savaşın yarattığı krizden kaçıp ülkemize sığınmasıyla giderek büyümüştür.

Tablo 4. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Çocuk Sayısı

Kaynak. Göç İdaresi İstatistiklerinden Hesaplanmıştır.

Suriye'deki savaş tehdidi nedeniyle ülkemize göç etmek zorunda kalan göçmen çocukların sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. 30 Mart 2017 tarihinde yayınlanan resmi rakamlara göre Türkiye'de geçici koruma kapsamında 2 milyon 969 bin 669 Suriyeli bulunmaktadır. Bunların 1 milyon 358 bin 904'ü yani yüzde 45,75'i 18 yaşın altındadır.¹² Suriyeli çocukların 709 bin 526'sı (yüzde 52,22'i) erkek, 649 bin 378'i (yüzde 47,78'i) kız çocuğudur. Bu çocukların yarıya yakını da eğitim olanaklarından yararlanamadığı için kayıt dışı sektörlerde çalışmaktadır.

➤ **Türkiye, Avrupa Ülkeleri İçerisinde Çocuk Yoksulluğunda En Kötü Ülke**

Çocuk işçiliğinin ortaya çıkarıcı nedenler arasında yoksulluk önemli bir sorundur. Yoksulluk, insanın yaşadığı zamana göre belirlenen asgari ihtiyaçlarının maddi olarak karşılayamamasını ifade eder.¹³ Çocuklarda yoksulluk ise en temel beslenme, sağlık, eğitim ve barınma imkanlarına sahip olamamayı kapsar. Bu durum yoksul çocukların maddi, manevi ve duygusal açıdan yoksun kalarak gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle

¹² Göç İdaresi İstatistiklerinden Hesaplanmıştır

¹³ Hatun, Ş. (2002). "Çocuk Hakları Sözleşmesinin 13. Yılında Yoksulluk ve Çocuklar Üzerine Etkileri"

çocuklarda yoksulluk; çocukların yaşama, zihinsel ve bedensel gelişme açısından ihtiyaçlarını karşılayamamalarının yanı sıra çocukların erken yaşlarda çalışma hayatına katılarak işçi olmalarına neden olmaktadır.

Çocuk işçiliği, devletin çocuk korumaya ilişkin politikalarının yetersizliğinin bir sonucu olduğu gibi, bunun da ötesinde sosyal ve ekonomik politikalarındaki adaletsizliğin bir sonucudur. Üstelik bu adaletsizliğin yarattığı ekonomik eşitsizlikler çoğu zaman çocuklar için bir kısır döngüye dönüşerek çocukların geleceğini de etkilemektedir. Örneğin alt gelir grubuna ait bir ailenin çocuğu, orta ve üst gelir grubuna ait bir ailenin çocuğunun sahip olduğu eğitim ve sosyal olanaklardan yararlanamadığı için gelecekte de alt gelir grubunda kalma olasılığı yüksektir.

Çocuk yoksulluğu oranları ile çocukların en temel gereksinimleri olan beslenme, sağlık, eğitim ve barınma imkanlarından yoksun olma oranları arasında doğru bir orantı vardır. Bu durum çocukların maddi, manevi ve duygusal açıdan gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle zihinsel ve bedensel gelişme açısından temel gereksinimleri karşılanmayan çocuklar, bu koşullarına ekonomik zorunluluklar da eklenince erken yaşlarda çalışma hayatına katılarak işçi olmaktadır.

Tablo 5. Avrupa Düzeyinde Çocuk Yoksulluğu Oranları (0-17 Yaş Arası)

Ülkeler	Yoksulluk Oranı (%)
Danimarka	2,7
Finlandiya	3,6
İsveç	8,5
İrlanda	9,1
Almanya	9,8
Slovenya	9,8
İngiltere	9,9
Avusturya	10,2
Çek Cumhuriyeti	10,3
Hollanda	11,2
Fransa	11,3
Macaristan	11,8
Lüksemburg	12,4
Belçika	12,5
Polonya	13,4
Slovakya	13,5
Litvanya	13,9
Estonya	14,3
Letonya	15,4
İtalya	17,7

Portekiz	18,2
Yunanistan	18,7
İspanya	23,4
Türkiye	25,3

Kaynak: OECD (2014). Yoksulluk Oranlar

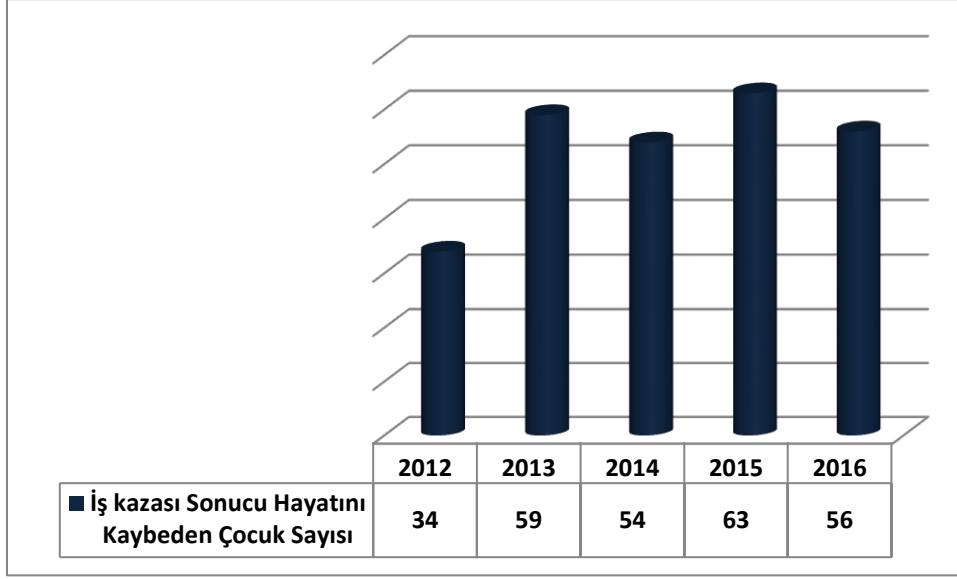
Ülkemizde çocuk işçiliğinin artışında, çocuk yoksulluk oranının yüksek olmasının önemli bir etkisi vardır. Türkiye, AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında çocuk yoksulluk oranı en fazla olan ülkedir. Türkiye’de çocukların yoksulluk oranı yüzde 25,3 iken, AB’ye üye ülkelerle karşılaştırıldığında yoksulluk oranı en fazla olan ülke konumundadır. En düşük olan ülkeler ise Kuzey Avrupa ülkeleridir. Örneğin Danimarka’da çocuk yoksulluğu yüzde 2,7, Finlandiya’da yüzde 3,6 ve İsveç’te yüzde 8,5’tir. Türkiye’den sonra en çok çocuk yoksulluğunun yaşandığı Avrupa ülkeleri ise İtalya, İspanya ve Yunanistan’dır.

Oysa ki Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 18. maddesi şunu söylemektedir: Devlet aileyi çocuğun yukarıda bahsedilen temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında destekler.

➤ **Çocuklar Çalışırken Ölüyor: 2016 Yılında 56 Çocuk İşçi Hayatını Kaybetti.**

Çocukların erken yaşta çalışma yaşamında yer almaları birçok riski de beraberinde getirmektedir. Çocuk yaşta ve gelişme çağındaki çocukların çalışma yaşamında yer almaları ve fiziksel güçleri ile uygun olmayan işlerde çalıştırılmaları, fiziksel ve ruhsal gelişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuk işçilerin yeterli dinlenme, eğlenme, beslenme imkânı bulamamaları da çeşitli sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. İş güvenliği tedbirlerinin yeterli ölçüde alınmadığı çalışma ortamlarında ise iş kazası ve meslek hastalıkları gibi sorunlarla sıkça karşılaşmaktadırlar. Özellikle kayıt dışı fason üretimin yaygın olduğu küçük işyerlerinde ve tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan çocuklar, sağlık açısından ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaktadır. Ancak bu çocukların karşılaştıkları meslek hastalıkları ve iş kazalarına ilişkin veriler bulunmamaktadır. İş cinayetine maruz kalan çocuk sayısına ilişkin İşçi Sağlığı İş Güvenliği Meclisi tarafından veriler tutulmaktadır. Bu rapora göre de iş kazası sonucu hayatını kaybeden çocuk işçi sayısı artmaktadır. 2012 yılında 32 çocuk, iş cinayetlerinde hayatını kaybetmişken, 2016 yılına gelindiğinde 56 çocuk iş cinayetleri sonucu hayatını kaybetmiştir.

Tablo 6. İş Kazası Sonucu Hayatını Kaybeden Çocuk Sayısı

Kaynak: İSİG Meclisi İş Cinayetleri Raporlarından Derlenmiştir.

➤ NE YAPMALI?

Türkiye’de çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi için çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Ancak bu çalışmalar yeterli değildir. Çünkü son beş yıllık süreçte, Türkiye’de çocuk işçiliği azalmamış, hatta artmıştır. Bu nedenle çocuk işçiliğinin önüne geçmek için öncelikle çocukların temel sağlık, eğitim, gelişim ve barınma ihtiyaçları kamusal olarak karşılanmalı, sosyal politikalar kapsamında gelir dağılımı, istihdam, ücretler, sosyal güvenlik gibi sosyal ve ekonomik alanlarda iyileştirmeler yapılmalı ve çocuk yoksulluğuna karşı önlemler alınmalıdır. Bunlarla birlikte;

- Türkiye imzaladığı uluslararası sözleşmelere uymalı, sözleşmelerin uygulanması için gerekli düzenlemeleri yapmalı ve denetimleri sağlamalıdır. Özellikle çocuk işçiliğini önlemeye ilişkin ILO’nun 138 No’lu “Asgari Yaş Sözleşmesi” ve 182 No’lu “En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi” hükümlerine uyulmalıdır.
- Çocukların çalışma nedenlerinden birisi ailelerine katkıda bulunmaktır. Bu yüzden çocuk işçiliğini önlemek için öncelikli olarak ailelerin ekonomik durumunu yükseltecek ve işsiz aile bireylerine istihdam sağlayacak ekonomi politikaları oluşturulmalıdır.

- Çocuk işçiliğini önlemede en temel alan, eğitim politikalarıdır. Ancak ne yazık ki ülkemizde 4+4+4 eğitim sistemi çocuk işçiliğinin önünü açmaktadır. 2012 yılında yasalaşan 4+4+4 eğitim sisteminde zorunlu ilköğretim yaşı düşmüş ve çocuk işçiliği yaşı fiilen 13 yaşa düşürülmüştür. Bu nedenle eğitim sisteminde kesintisiz eğitim esas alınmalı ve denetimleri arttırılmalıdır.
- Eğitim hakkı, sosyal devlet ilkesi gereği kamusal bir haktır ve ücretsizdir. Eğitim masraflarından kaynaklı yoksul ve dar gelirli ailelerin çocukları eğitimlerini yarıda bırakmakta ve çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenle yoksul ve dar gelirli ailelerin çocukları başta olmak üzere tüm çocuklara eğitim yardımı yapılmalı ve nitelikli eğitim almaları sağlanmalıdır.
- Çocuk işçiliğini önlemek için denetim yetersizlikleri ortadan kaldırılmalı, denetimler ve ceza yaptırımları arttırılmalıdır.
- Çocuk işçiliğini etkileyen kırdan kente iç göçü önleyici önlemler alınmalıdır.
- Tarım sektöründe çalışan, özellikle mevsimlik tarım işçisi çocuklar en kötü çalışma koşullarına sahiptir. Okullar kapanmadan çalışmak için okullarından ayrılan çocuklar okullar açıldıktan sonra şehirlerine dönmektedirler. Tarlada çalıştıkları süre boyunca kötü koşullarda barınan çocuk işçiler sağlık ve gıda ihtiyaçlarını yeterince karşılayamamakta ve okuldan uzak kaldıkları dönemde eğitim hayatlarından kopmaktadırlar. Bu nedenle özellikle tarımda çalışan çocuklar için acil önlem alınmalı, eğitim ve sosyal hayattan kopmamaları için politikalar geliştirilmelidir.
- Savaştan kaçan Türkiye’de bulunan ağırlıklı olarak Suriyeli olan ve tüm göçmen çocuklar için rehabilitasyon çalışmaları yapılmalı, eşit ve ulaşılabilir sağlık, eğitim ve barınma haklarından faydalanmaları için çalışmalar yapılmalıdır.
- Bir meslek öğrenme amacıyla yürütülen çıraklık eğitimi, işyerlerinde amacına uygun bir şekilde yürütülmeli ve gerekli denetimler yapılmalıdır. Ayrıca uygulamada çocuk işçiliğine dönüşen çırak işçilerin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Yasal olarak sosyal güvenlik kurumuna kayıt yaptırılacak çocuk işgücü için kayıt dışı çalıştırmaya karşı denetimler sıklaştırılmalı, ceza yaptırımları arttırılmalıdır.